

INRIKESLÄGET I SOVJET VID ÅRSSKIFTET

Av jur. mag. TADEUSZ NORWID

Efter år 1930 har det ständigt i Sovjet funnits ett integralt sammanhang mellan jordbruks- och utrikespolitiken. Investeringarna i rustningsindustrien efter 1930 har till övervägande delen gjorts på bekostnad av inskränkningar i landsbygdsbefolkningens konsumtion och har medfört försummandet av de rutinmässiga investeringarna inom jordbruket, nödvändiga för bibehållandet av detta på önskad produktionsnivå. Det finns några exempel på analoga utvecklingar även i kapitalistiska länder. Säregenheten i de sovjetiska förhållandena beror på det betydligt snabbare kapitaliseringstempot till den tunga industriens och rustningarnas förmån, vilket resulterat i en uttömning av jordbrukets reserver. Även den följande inskränkningen av befolkningens konsumtion har framtvungats på ett snabbare och intensivare sätt.

En jordbrukspolitik av sådan art kan ej kontinueras permanent. Dess revidering måste bli aktuell då uttömningen av jordbrukets reserver når en kritisk grad och när man inte längre förfogar över en

tillräckligt effektiv apparat för inrikesterror som kan hålla befolkningens naturliga motstånd i schack.

Stalin införde jordbrukskollektiviseringen 1930—1932, inte endast som ett instrument för att påskynda kapitaliseringen för landets industrialisering utan också såsom ett system, som underlättar den politiska kontrollen av landsbygdsbefolkningen, vilken vid denna tidpunkt utgjorde majoriteten. Denna kontroll fungerade då genom den absoluta terrorns medverkan. Det var terrorapparaten som möjliggjorde genomförandet av själva jordbrukskollektiviseringen och kapitaliseringen av tillräckliga medel för industrialiseringens startande. Kollektiviseringen blev en stor, politisk succé så länge påtagliga och dolda jordbruksresurser tillät det. Däremot var jordbrukskollektiviseringen i sig själv aldrig någon ekonomisk succé.

Två revideringsalternativ för jordbrukspolitiken

Jordbrukspolitikens revidering måste i sovjetförhållandena påver-

ka såväl inrikes- som utrikespolitiken. En sådan revidering betyder alltid reformering av kolchossystemet och tangerar problemet med en liberalisering av den privatekonomiska sektorn. Jordbruket utgör en bas för råvarutillförseln och för tillgången på livsmedel. Efter 1957 har man i Sovjet flera gånger reviderat planerna för industriproduktionen, huvudsakligen i samband med krympning av denna bas. Å andra sidan bestämde graden av jordbruksutsugningen den tunga rustningsindustriens kapacitet och på detta sätt den utrikespolitiska hållningen.

De ryska kommunisterna vet av gammal erfarenhet att en likvidering eller enbart en liberalisering av kolchossystemet resulterar i en ökning av råvaru- och livsmedelsbasens produktion på mycket kort tid. Stalin införde en sådan liberalisering under krigsåren 1941—1945. Han återgick dock till det tidigare tillämpade, hårt pressade kolchossystemet på grund av brådskande behov av återinförande av politisk kontroll över landsbygdsbefolkningen. Denna återgång möjliggjordes också tack vare medverkan av världens effektivaste terrorapparat. Läget i Sovjet var då sådant, att hela företaget skulle ha tätt sig problematiskt utan denna apparats medverkan.

Medvetandet om det annalkande behovet av stora investeringar inom jordbruket för dess underhåll kom till uttryck redan några få år

efter kriget i form av Stalins stora plan "för omgestaltning av naturen" av 1949. Planen kunde aldrig realiseras och är nu totalt bortglömd. Då existerade ännu ej den absoluta nödvändigheten av dessa investeringar. Den blev ett faktum först efter 1960 och aktualiserades på ett drastiskt sätt först efter skörden 1963, som gav 20 procent mindre resultat än väntat. Samtidigt förlorade man de sista illusionerna då det gällde de stora nyodlingsföretagens lönsamhet. Sovjetledningen försonade sig med faktum: de var ett misslyckande.

Experimenten med nyodlingarna vittnade om Krustjevs strävan att tillförsäkra landet tillräcklig produktion av brödsäd med det extensiva jordbrukets metoder. Detta var ett slags flykt från investeringsproblemen inom jordbruket, från de investeringar som var nödvändiga för att någorlunda vidmakthålla en intensiv jordbruksdrift på de gamla jordbruksarealerna. Den 1955 påbörjade nyodlingsaktionen krävde betydligt mindre insatser än återställandet av jordens bördighet på de gamla områdena i samband med kolchosbrukets 25-åriga utsugning.

I slutet av 1963 stod det klart, att de investeringar som gjorts på den väldiga nyodlingsarealen i Sibirien till överväldigande del gått förlorade. Däremot har dimensionerna för de nödvändiga investeringarna på de gamla arealerna vuxit till proportioner som inte lå-

ter sig inrymmas i sovjetekonomin struktur.

Krustjev, som varit och är ansvarig för jordbrukspolitiken under de senaste tio åren, har nu ställts inför brådskande behov av en radikal revidering av sin egen jordbrukspolitik. Generellt kan man säga, att det finns två alternativ för en sådan revidering.

Det första alternativets utgångsläge är, att det finns möjligheter att öka den agrara produktionen genom reformering och liberalisering av kolchossystemet, åtgärder som till och med kan innebära en partiell likvidering av kolchoserna och övergång till privat jordbruksdrift. Tito har genomfört något liknande med mycket gott resultat. (Denna Titos reform kallas i den ideologiska polemiken mellan Sovjet och Kina för "jugoslavisk revisionsm".) Vid en sådan utveckling kunde man tänka sig att göra de nödvändiga investeringarna inom jordbruket i ett långsammare tempo under flera år framåt.

Det andra alternativet är att behålla den nuvarande formen av jordbrukskollektivisering på villkor att nödvändiga investeringar kommer att göras i mycket snabbt tempo under de allra närmaste åren. Något sådant kan åstadkommas endast genom nedskärning av andra budgetposter. I Sovjets budgetproportioner betyder detta en nedskärning av främst de militära utgifterna. Inga andra nedskärningar kan ge de behövliga medlen.

Om storleksgraden av dessa investeringar säger Krustjev själv något som kan ge den rätta uppfattningen om problemet. I flera av sina tal betraktar han som nödvändig en ökning av konstgödselproduktionen från 17 miljoner ton år 1962 till 35 miljoner ton 1970. Detta kräver nybygge av några tiotal stora kemiska anläggningar och en insats av 40—50 miljarder rubel. Den av Krustjev, i hans oktobertal i Krasnodar, skisserade stora planen för konstbevattning av de icke odlingsbara områdena i södra Ryssland omfattar cirka 20 miljoner ha. Genomsnittskostnaden för ett ha utgör 2.500 rubel. Dessa data är tillräckliga för en approximativ uppskattning, att de enbart i själva jorden nödvändiga investeringarna pendlar kring en summa på 100 miljarder rubel, alltså så mycket som hela Sovjets budget för 1965. I denna summa ingår ej lika nödvändiga insatser för byggande av nya bostäder och ekonomibyggnader på landsbygden, vägar, silos, magasin, för ökat antal traktorer och andra jordbruksmaskiner, verkstäder för dessas underhåll, utvidgning av den lokala jordbruksindustrien etc. De sistnämnda investeringarna kommer säkert att kräva mycket större belopp än investeringarna i själva jorden. Jordbrukskrisen i Sovjet är så pass djup och akut, att Sovjets politik nu måste koncentrera alla tillgängliga medel för att avvärja ekonomisk katastrof.

Om det nuvarande kolchossystemet skall bevaras, finns det ingen möjlighet att planera några investeringar för längre tid framåt. Konsekvensen måste bli en nedskärning av rustningsutgifterna, vilket först och främst måste drabba den dyraste produktionen av moderna vapen med allt vad detta kan innebära för Sovjets utrikespolitik.

Utsikterna för Sovjet att fortsätta på linjen "kanoner istället för smör" är knappast befintliga. Befolkningens motstånd mot en sådan politik kan i nuvarande politiska klimat bli riskabelt för den inrikespolitiska utvecklingen. Sovjetregeringen fick en allvarlig varning i detta avseende 1962 efter prishöjningarna på kött och mjölkvaror den 1 juni; då uppstod mycket allvarliga och blodiga kravaller i flera industricentra, särskilt i östra Ukraina. Nu, hösten 1963, har tillgången på livsmedel försämrats ytterligare och priserna har höjts, vilket resulterat i en minskning av reallönerna på mellan 10 och 15 procent. Riskerna att missnöjesyttringarna från befolkningens sida skall upprepas i ännu större skala 1963—1964 är stora. Det är dessa risker som tvingat Sovjet till stora brödsädesinköp utomlands, betalade med guld. Redan i november 1963 sipprade många rykten ut till Västern om strejker, passivt motstånd och kravaller inom det centrala Ryssland, Ukraina och i industricentra i Sibirien i samband med försämrade tillgång på livsmedel och

höjda priser. Erfarenheten lär att sådana rykten brukar bekräftas efter några månader.

Krustjevs manöverfrihet då det gäller att trola bort och lugna folkstämningarna med nya löften har i år minskat betydligt. Han kan inte mera peka på den traditionella syndabocken, d. v. s. den mänskliga faktorn inom jordbruket i form av en dålig kolchosförvaltning. Sedan november 1962 har hela ansvaret för produktiviteten hos det kollektiviserade jordbruket vilat på partiet. Det var för ett år sedan som Krustjev reformerade partistrukturen enligt den agrara och industriella linjen och som den del av partiapparaten, som anförtroddes den direkta förvaltningen av jordbruket, fick alla förvaltningskompetenser. Att under sådana förhållanden kritisera den mänskliga faktorn skulle för Krustjev vara detsamma som att kritisera partiet, nedsätta dess auktoritet och ifrågasätta dogmen om dess ofelbarhet. Dessutom är realiserandet av båda alternativen ur praktisk politisk synpunkt försvårat genom avsaknaden av en terrorapparat som skulle kunna motsvara den nuvarande regimens behov.

Ineffektiv terrorapparat

Efter Stalins död, förintandet av kadern inom Berijas terrorapparat, avstaliniseringen 1956 och förändringarna i det politiska klimatet på partitopparna, är återuppbyggnad av en ny terrorapparat med

samma effektivitet som den stalinistiska ytterst svårt, om inte omöjligt, särskilt på kort tid. Partiets negativa hållning mot terror av Berijatyp är allmänt känd i landet och har förändrat befolkningens hållning gentemot regimen. Denna hållning har blivit mera djärv, kritisk och uppkäftig. Dagens sjelepinska terrormaskineri har betydligt mindre förmåga att utöva tryck och skräck; det omöjliggör inte för befolkningen att handla i grupp, förebygger ej oorganiserade protestdemonstrationer, strejker och motståndreflexer. Ett objektivet observerande av händelserna på detta område i Sovjet och av stämningarna efter 1959 berättigar påståendet, att dessa oppositionella företeelser successivt ökar från år till år, om också ännu så länge i ett långsamt tempo.

Nu är det ingen hemlighet varken i Sovjet eller i satellitländerna att det inom större delen av den sovjetiska partiapparaten råder en övertygelse om att den fortsatta utvecklingen av befolkningens hållning i ovan nämnda riktning i längden innebär risker som kan ifrågasätta partiets maktmonopol, upplösa arbets- och samhällsdisciplinen och helt enkelt hota själva det kommunistiska systemets existens i dess nuvarande gestalt. Särskilt allvarliga farhågor hyser man i den del av partiapparaten som uppfostrats under den stalinistiska tiden. Dessa äldre partifunktionärer vill hejda denna utveckling och

återgå till stalinistiska former av maktutövande såsom de enda effektiva och med systemet integralt förbundna. De kallas därför "stalinister". I dessa kretsar tror man inte på teknokraternas och militärernas tes att man kan hejda upplösningen av samhälls- och arbetsdisciplinen med militär terror som instrument.

Den nya terrorapparaten efter 1959 betraktas som Sjelepins verk. Detta terrorsystem bygger på helt andra principer än Stalins terror. Den sistnämnda utövades av fackmän, funktionerande utanför lagen, hade egen ekonomisk bas, obegränsade medel och var riktad mot alla befolkningskategorier utan undantag och med samma hänsynslöshet. Genom den allmänna skräck som den väckte, isolerade den varje individ totalt och förebyggde på detta sätt alla slag av grupphandlingar, motståndreflexer och allmän opinionsbildning.

Sjelepins terrorsystem bygger på kontroll över oprivilegierade grupper, utövad av privilegierade grupper. Det är mera en samhälls- än en polisterror. Den leds och utövas av partiet, inte av terrorspecialister. Det nya systemet bygger på:

- 1) Ett partilett domstolssystem, de s. k. kamratdomstolerna, vilkas uppgift i högre grad är preventivt förebyggande av disciplinbrott än att uppväcka skräck genom hårda straff.
- 2) En frivillig hjälppoliskår, de s. k. dobrownlyje drusjiny, bestå-

ende huvudsakligast av ungdomar ur Komsomol som beväpnas och utrustas med polisfullmakter under tjänsteutövning. Medlemskapet i denna kår är frivilligt och själva denna organisations idé förefaller att ha kopierats från Hitlerjugend. Kåren räknar cirka 3,5 miljoner medlemmar i hela landet. Den är operativt ledd av MOOP-milisen och KGB.

Kåren har i princip bevakning av den allmänna ordningen som uppgift. I realiteten betraktas dock kåren av befolkningen som besvärlig, näsvis och allmänt bråkig. Den uppväcker varken skräck eller respekt och dess verksamhet möts av befolkningens motvilja och motstånd. Mot denna bakgrund är intermezzona mellan befolkningen och drusjinniki vardagsmat, vilket också sovjetpressen vittnar om.

3) Det 1963 bildade nya systemet av partiregeringskontroll, vars chef är Sjelepin, är ett väl utgrenat nät av kunskapare, organiserade i s. k. "samarbetsgrupper" inom varje produktionsenhet, i större tätorter och bostadskvarter. Dessa grupper omfattade i mitten av 1963 cirka 2,5 miljoner människor och deras antal växer fortfarande. I verkligheten kan dessa människor identifieras med "aktivister" inom och utanför partiet. Kontrollutövningen bygger på ömsesidigt spioneri och angiveri och eftersträvar allmänt utbredd misstro människor emellan för att på denna väg uppnå en isolering av individen. Avslöja-

de skyldiga personer antingen straffas eller komprometteras offentligt. Pravda och Izvestija ägnar cirka 5 procent av sina spalter åt sådana offentliggöranden. Denna i övrigt effektiva terrorform degenereras ofta, varvid utpressningsförhållanden uppstår eller solidariska grupper av brottslingar etableras. Detta gäller främst ekonomiska brott.

I det nya systemet är straffutmätningen betydligt mildare än vad fallet var i det stalinistiska. Kamratdomstolarna, vilka utfärdar domar för mindre brott och förseelser, tillämpar sådana straff som t. ex. berövande av en del av arbetslönen, arbetsplatsen, bostaden, tvångsförflyttning eller deportering till en ny sorts slavlager med mildare regim och högst tre års vistelse. Fångarna där får arbetslöner, dock mindre sådana. Straffsatser av denna typ verkar inte avskräckande i samma grad som de stalinistiska.

Man kan ha sina tvivel huruvida det sjelepinska systemet motsvarar sina uppgifter — säkert är att det inte gör det i de gamla partifunktionärernas ögon. Enbart den omständigheten att detta system tillåter kollektiva handlingar och frivilliga grupperingar bland befolkningen strider mot terrorns principer överhuvud taget. Dessutom har de kontrollerande, privilegierade grupperna ingen polisutbildning. Det sjelepinska systemet kan möjligen vara effektivt som instrument

för samhällsuppfostran i kommunistisk anda och som verktyg för förebyggande eller hindrande av vissa kategorier av brott. Det beivrar på ett mildare sätt smärre politiska brott och förseelser än ekonomiska förbrytelser och — vilket är viktigast — systemet har visat sig ineffektivt då det gäller att förebygga befolkningens missnöjesdemonstrationer, strejker och aktiva protestyttringar. Sådana konstateranden kan man då och då finna i sovjetpressen.

Den nuvarande terrorapparaten är i sin helhet byggd på partiorganisationen, den fungerar effektivare i städerna och industritätorterna än på landsbygden och i jordbrukskollektiven, där partiorganisationerna i regel är betydligt svagare och ofta av mycket färskt datum. På partitopparna råder fortfarande uppfattningen att landsbefolkningen är farligare för kommunistsystemet än städernas invånare. Det är därför som "stalinisterna" framhåller, att varje upplösning av kolchossystemet kommer att minska den politiska kontrollen över bönderna på ett riskabelt sätt. Otillbörliga frihetsstämningar på landsbygden kan "smitta" städernas arbetarmiljöer. Dessutom innebär minskad politisk kontroll i byarna en snabb utveckling av den privatekonomiska verksamheten och skapar rörelsefrihet åt bönderna, oförenlig med andan och bokstaven i det kommunistiska samhället.

Även en ytlig analys av Krust-

jevs alla kolchosreformer efter 1958 visar, att han alltid förstått de fördelar som en liberalisering innebär för jordbruksproduktionen, och hans reformer har syftat i denna riktning. Han har dock ständigt tvingats till en mycket snål dosering av friheterna och har ofta nödgats ta dem tillbaka till följd av mäktiga påtryckningar av partiapparaten, som befarat politiska följder. Man har intrycket, att det är partiapparaten som tvingat Krustjev att slå in på vägen av förbättringar inom de byråkratiska förvaltningssystemen i kolchoserna utan några som helst eftergifter för bönderna i form av minskad politisk och ekonomisk kontroll.

Den inrikespolitiska betydelsen av konflikten med Kina

Av doktrinära och politiska skäl är det kinesiska partiet emot båda de ovannämnda alternativa lösningarna av den sovjetiska jordbrukskrisen. Mao Tse fruktar all slags liberalisering av jordbrukskollektiviseringssystemet och alla former av försvagning av partimakten på landsbygden. Den kinesiska agrarkommunismen betraktar som sin grundval hård arbetsdisciplin och politisk kontroll av jordbruksbefolkningen, vilket fått sitt uttryck i folkkommunerna. Kineserna fruktar att en liberalisering av kolchoserna i Sovjet liksom ett partiellt avskaffande av dem kan komma att framstå som ett dåligt exempel för kineserna. Det

kan komma att öka de kinesiska böndernas sympatier för den sovjetryska kommunismen och skapa allvarliga svårigheter för total maktutövning av det kinesiska partiet. Man vet i Peking, att Krustjev intresserar sig för den jugoslaviska jordbruksstrukturen, vilken utgör ett mellanting mellan kolchoser och fria bönders verksamhet. Man vet, att Krustjev anser det möjligt att reformera sovjetjordbruket efter jugoslaviskt mönster. Detta är huvudorsaken till att Tito framstår som fienden nummer 1 för det kinesiska partiet och till att Krustjev fått det nedsättande epitetet "anhängare av den jugoslaviska revisionismen". För kineserna överväger de politiska motiven de ekonomiska: de fruktar de politiska följderna av en reformering av det sovjetryska kolchossystemet, trots att de förstår, att det endast är en sådan reform som kan leda till en snabb förbättring av den sovjetryska ekonomin och skapa fördelaktigare utsikter för sovjetryska ekonomisk hjälp åt Kina.

Mao Tse-isterna är också motståndare till att Sovjet skulle bekämpa den ekonomiska krisen med tillhjälp av stora investeringar inom jordbruket. Man förstår i Peking, att en sådan politik skulle nedsätta Sovjets rustningskapacitet med påföljd att Sovjet skulle bli tvingat att söka modus vivendi med USA, vilket i längden troligen skulle resultera i ett avrustningsavtal, främst på de moderna vapnens om-

råde. Det är därför som Kommunistkina betraktar avtalet om atomprovstopp av den 5/8 1963 som det första steget i riktning mot ett politiskt läge som en gång för alla kommer att omöjliggöra för Kina att skaffa sig eget atomvapen. Detta förklarar varför kineserna understödjer partioppositionen i Sovjet mot båda de alternativa utvägarna för en lösning av jordbrukskrisen. Det förklarar också, varför "stalinisterna", d. v. s. motståndarna till alla reformering av jordbruksstrukturen i Sovjet, också kallas för "inrikeskineser".

Den politiska bakgrunden till fraktionsstriderna om jordbrukspolitiken

Det finns flera skäl att tro, att partiledningen var medveten om landets verkliga ekonomiska läge redan under sommaren 1962 och att man redan då i Moskva betraktade rustningskapplöningen med USA som förlorad. Förmodligen var det verkliga målet för den sovjetryska raketoperationen på Kuba att skapa en sådan styrkeposition för Sovjet som skulle tillåta Moskvakontroll över USA:s rustningar. På detta sätt skulle också trycket på sovjetekonomin kunna minskas och de behövliga medlen för det successiva återuppbyggandet av jordbruket finnas.

En sådan spekulation skulle kunna motiveras med förhållandet att den s. k. militära fraktionens opposition mot den regerande Krust-

jevgruppen påbörjades omedelbart efter fiaskot med Kuba-konfrontationen, sett ur de sovjetryska målsättningarnas synpunkt.

Striden mellan militärerna och Krustjev-gruppen intensifierades och blev synlig utåt särskilt i samband med Pienkowskis spionaffär, vilken kastade en skugga över hela det sovjetryska politiska köket under första halvåret 1963. Den s. k. militära fraktionen, i vilken som ledande män betraktas den pensionerade marskalk Koniev och vice premiärministern D. F. Ustinov, förebrådde Krustjev — i likhet med Mao Tse — för kapitulation på Kuba. Krustjavs försvar gick på linjen, att det gick som det gick på grund av att Pienkowski givit USA viktiga informationer om det verkliga tillståndet i sovjetberedskapen för atomkrig och att det var dessa informationer som möjliggjorde för president Kennedy den hårda attityd som tvingade Sovjet att dra tillbaka raketerna från Kuba. Man vet nu, att bakom Pienkowski-processens kulisser i början av 1963 utspelades en skarp kamp om vem som ytterst var den ansvarige för fiaskot på Kuba: var det Krustjavs bristfälliga utrikespolitik eller var det armén och den teknokratiska miljön i rustningsindustrien som födde Pienkowskis förräderi? Krustjev lär då ha lyckats överflytta ansvaret på den militära fraktionen i CK-plenum med knapp majoritet. Hans position var räddad men svag.

Denna svaghet utnyttjade den militära fraktionen genom att genomföra en rad ukaser, vilka hade till syfte att förebygga alla Krustjavs försök att skära ned militärutgifterna i framtiden. Meningen var samtidigt att sabotera Krustjavs ansträngningar att omedelbart efter Kuba-misslyckandet söka modus vivendi med USA och uppgörelse i atomfrågorna. På detta sätt kungjordes i mitten av mars 1963 en rad viktiga ukaser, vilkas gemensamma mål var att ytterligare en gång stadfästa den tunga industriens prioritet i den planerade sovjetekonomin. Dessutom eliminerades rustningsindustrien från den partiförvaltningsorganisation som skapades för hela industrien i november 1962. En av ukaserna skapade Högsta ekonomiska rådet för hela Sovjetunionen med diktatoriska fullmakter. Detta råds beslut är istånd att ogiltigförklara alla andra statliga organs beslut. Rådets ordförande, som på så sätt blivit någon sorts diktator på det ekonomiska området, blev D. F. Ustinov, Sovjets främste rustnings-specialist, mannen nr 1 i den sovjetryska rustningsindustrien och skaparen av Sovjets moderna vapen i tekniskt avseende.

Man kan hittills hysa vissa tvivel huruvida dessa ukaser i realiteten har införts. Tillräckliga bevis för att så är fallet saknas i sovjetpressen. Att Ustinov med sin maktställning och sin höga position hittills inte har avancerat på partilinjén

(han är alltså endast vanlig medlem av CK) och inte intagits i CK:s verkställande organ såsom presidiet och sekretariatet, förefaller vittna om att den militära fraktionens försök att trygga sina intressen för framtiden inte varit helt lyckade och att slitningarna mellan denna fraktion och Krustjev-gruppen alltså pågår.

Det förefaller som om Krustjev då höjde sig inför militärernas våldiga påtryckningar, åtminstone låtsades göra det, och omedelbart började striden mot "inrikeskineserna". För honom var det då den enda utvägen ur svårigheterna att gå på linjen alternativ nummer 1, d. v. s. liberalisering av kolchoserna.

Fakta talar om att i spetsen för "stalinisternas" eller "inrikeskinesernas" fraktion stod Krustjeps kronprins Koslov. Han utnyttjade Krustjeps korta frånvaro och uppsatte på 1-maj-firandets parollista i Pravda av den 8/4 1963 den paroll som innehöll hälsningar till Jugoslavien utan att kalla det för "ett land som bygger upp socialismen". Enligt den kommunistiska dialektiken och terminologien borde detta i hela kommunistvärlden ha tolkats som sovjetpartiets officiella avståndstagande från den "jugoslaviska revisionismen". Detta borde också för Krustjev ha stängt vägen till reformeringen av jordbruket, allt enligt det jugoslaviska mönstret.

Enligt trovärdiga rykten kände

sig då Krustjev ställd mot väggen av båda oppositionsfraktionerna. Han återvände genast till Moskva och störtade på ett stormigt möte i CK-sekretariatet och efteråt i CK-plenum kronprinsen Koslov. Redan i Pravda av den 11/4 1963 publicerades en rättelse av 1 majs parollista — det är första gången detta hänt i Sovjets 46-åriga historia. I denna rättelse återfick Jugoslavien rangen av ett land "som bygger upp socialismen".

Koslov försvann ur alla offentliga sammanhang och först den 4/5 1963 publicerades en kort kommuniké om hans svåra sjukdom. Man började emellertid i Moskva lansera ett rykte bland västdiplomaterna att Koslovs son var inblandad i Pienkowski-processen och att detta var det verkliga skälet till hans faders försvinnande. Man bör minnas, att Koslov innehade ställningen som mannen nr 2 inom partiet och att han förfogade över sådan faktisk makt, att detta rykte förefaller ytterst otroligt i sovjetförhållanden. Tydligen lanserade ryssarna själva detta rykte för att camouflera det egentliga skälet till Koslovs eliminering. Man minns, att Krustjev före störtandet av Koslov yttrade att han är gammal och måste pensionera sig och att Krustjev efter Koslovs fall till en västdiplomat yttrade, att hans ställning aldrig varit så stark.

Krustjev sökte en praktisk politisk utväg. Han hade klart för sig, att enbart en liberalisering i kol-

choserna inte var tillräcklig och att en sådan måste framskrida i långsamt tempo med hänsyn till de inrikespolitiska omständigheterna. Han förstod också, att en klar omsvängning från en extensiv till en intensiv jordbrukspolitik är oundviklig i samband med de grusade förhoppningarna beträffande nyodlingsexperimenten. Detta betydde i alla händelser att man samtidigt måste göra de mest brådskande investeringarna på bekostnad av en del av de militära utgifterna.

Han förstod, att han måste skapa ett nytt utrikespolitiskt läge och klimat i förhållande till USA för att kunna övertyga den militära fraktionen om, att en måttlig nedskärning av rustningsutgifterna i detta nya klimat inte kommer att hota vare sig landets yttre säkerhet eller Sovjets politiska mål på lång sikt. Av allt att döma var detta Krustjevs huvudmotiv för forceandet av appeasement-politiken från maj 1963, krönt med atomprovstoppavtalet i augusti samma år.

Mycket talar för att de hårda fraktionsstriderna på Kreml fortsatte under hela sommaren och hösten. Deras förlopp har påverkat skeendet i konflikten Sovjet-Kina. Ju flera informationer om den misslyckade skörden som inflöt, desto hårdare blev striderna. Man har intrycket, att en av de tre fraktionerna emellanåt fick övergående majoritet inom CK. Detta förklarar måhända sovjetregeringens politis-

ka zigzag-linje under de senaste månaderna. Nervositeten på partitopparna har stigit ju klarare det framstått, att varje lösning av jordbrukskrisen måste ske på bekostnad av de oppositionella fraktionernas intressen. Dessutom har det blivit allt klarare, att så gott som alla tänkbara, förnuftiga utvägar måste än mera vidga klyftan mellan Moskva och Peking.

Krustjevs balansgång har huvudsakligen möjliggjorts genom omständigheten att en kompromiss mellan de båda oppositionsfraktionerna varit utesluten. Det var dem inte möjligt att bilda ett gemensamt oppositionsblock och störta Krustjev. För övrigt skulle detta inte tjäna något till, ty varje hans efterträdare, skulle ställas inför samma i det närmaste olösliga uppgifter.

En kompromiss mellan oppositionsfraktionerna är inte möjlig av den anledningen att den militära fraktionen i princip och på vissa villkor accepterar reformering av jordbruket enligt jugoslaviskt mönster. Militärerna delar inte "inrikeskinesernas" fruktan för inrikespolitiska följder av en sådan politik. Att den militära fraktionen inte helt och hållet ansluter sig till Krustjevs praktiska kompromisslinje beror främst på meningsskiljaktigheter på det utrikespolitiska området. Den militära fraktionen vill ej att en uppgörelse med USA av nuvarande symbolisk art skall resultera i en fortsatt skärpning av konflikten med Kina och resultera

i en klar splittring av den världskommunistiska rörelsen. Den sovjetiska generalstaben intar positionen att: a) man aldrig bör tillåta uppkomsten av två militärpolitiska fronter i Öst och Väst samtidigt och b) att Sovjet, i händelse av krig, ej kan vara berövat fördelarna av taktiskt samarbete med hela den organiserade världskommunismen. Splittringen betyder att hälften av kommunisterna i världen ställs under Mao Tses ledning och kan komma att bli likgiltig för eller fientligt inställd till realiserandet av Sovjets militära mål. Det finns också många indicier på att den militära fraktionen gjort flera försök till medling mellan Sovjet och Kina genom militära kanaler. Förhållandet mellan den sovjetryska och den kinesiska armén lär vara betydligt bättre än förhållandet mellan partierna.

Oppositionens taktik mot Krustjevgruppen

Den "stalinistiska" fraktionen bekämpar Krustjev och hans regerande grupp främst med kritik av Krustjevs jordbrukspolitik under de senaste åren. Det påstås, att Krustjev är personligen ansvarig för jordbrukskrisen och det läge som uppstått till följd av denna. Han bör ta konsekvenserna av detta och avgå, heter det. Han är inte längre den person, åt vilken man kan anförtro nya reformer inom jordbruket. Denna kritik åtföljes av personliga påtryckningar på

Krustjev och partiintriger. Även Mao Tse fungerar som högtalare för denna kritik och kräver också han Krustjevs försvinnande.

Den militära fraktionen däremot utövar påtryckningar på Krustjev för att tvinga honom till någon form av kompromiss med Kina, även en ytlig och haltande sådan. Huvudvillkoret för att medlingskontakterna mellan de båda partierna skall kunna hållas vid liv är, att man i Peking tror, att Krustjevs politik gentemot USA ej är oåterkallelig. Många tecken tyder på att Krustjev i samband med detta läge är tvingad att göra politiska gester som kan klargöra, att en kursändring mot USA alltjämt är möjlig. Här kan man måhända finna en logisk förklaring till de senaste intermezzona på autostradan till Berlin och liknande händelser. Det är inte uteslutet att sådana gester kommer att upprepas i framtiden om medlingsförsöken fortsätter. Intensiteten i den sovjetkinesiska konfliktens förlopp förefaller att gå parallellt med intensiteten i fraktionsstriderna i Kreml.

Prognoser

I fullt medvetande om alla prognosers begränsade, praktiskt politiska värde och i generaliseringens tecken försöker vi här nedan på ett förenklat sätt ställa prognoser för den fortsatta utvecklingen av inrikesläget i Sovjet.

Lösningen av nu rådande inrikes-svårigheter kan gå antingen enligt

en fraktions linje eller via en kompromisslinje.

Om det blir Krustjevs regerande fraktion som avgår med segern ur den nu pågående fraktionskampen, bör man vänta sig följande:

1) en måttlig reduktion av rustningarna;

2) fortsatt närmande till USA och strävanden efter modus vivendi på avrustningsområdet;

3) måttlig och övergående sänkning av befolkningens standard under åren 1963—1965 utan allvarigare sociala och politiska fluktuationer;

4) successiv övergång från extensiv till intensiv jordbruksdrift med hjälp av jordbruksinvesteringar, planlagda för flera år framåt;

5) fortsatta eftergifter av regimen till förmån för befolkningen och partiell liberalisering av kolchossystemet;

6) långsamt framskridande försvagning av partiets makt och auktoritet, dock utan större risker för att det nuvarande statsystemet utsätts för fara;

7) fortsatt skärpning av konflikten med Kina och strävanden med alla medel — de militära ej uteslutna — av det ryska partiet att uppnå kontroll över det kinesiska partiet.

Om utvecklingen äger rum enligt den militära fraktionens önskan, bör man vänta:

1) intagande av representanter för den militära fraktionen i CK-

presidiet och CK-sekretariatet, särskilt den för denna gruppering mest representativa, D. F. Ustinov;

2) rustningarnas tempo och dimensioner kommer att bibehållas;

3) kolchossystemet kommer att liberaliseras betydligt; i vissa landsdelar kommer kolchoserna att avskaffas och den privatekonomiska verksamheten kommer att utvidgas;

4) säkerhets- och terrorapparatens reformeras med militärernas medverkan;

5) importen av brödsäd och livsmedel till Sovjet kommer att äga rum även nästa år mot betalning i guld;

6) återgång till koexistenspolitiken såsom den var utformad före Kuba-krisen och brytande av atomprovstoppavtalet genom förnyade atomexperiment från Sovjets sida;

7) mildrande av konflikten med Kina.

Om det blir den "stalinistiska" fraktionen som går segrande ur striden bör man vänta:

1) Krustjevs avgång och hans ersättande sannolikt med en av följande personer: Koslov, Suslov eller Voronov;

2) rehabilitering av antiparti-gruppen med Molotov och Malenkov;

3) betydande nedskärning av rustningarna och fortsättande av appeasement-linjen mot USA efter atomprovstoppavtalet 1963. Marskalk Malinovskij och vice premiärminister D. F. Ustinov kommer att

avgå från sina nuvarande poster;

4) omorganisering av alla kolchoser till sovchoser och påskyndandet av tempot i de stora jordbruksinvesteringarna på de gamla arealerna (ej nyodlingarna);

5) grundlig omorganisation av terrorapparaten i riktning mot den stalinistiska tidens mönster, Sjelepins avgång och utnämning av en specialist som chef för denna apparat ur det gamla NKVD-gardet av general Serovs sort i stället för nuvarande KGB:s chef Siemitjastnyj;

6) betydande sänkning av befolkningens standard redan under den kommande vintern, fortsatt bekämpning av den privatekonomiska sektorn. Detta kan komma att åtföljas av allvarliga jäsningar och

explosioner av socialpolitisk art i de större industrierna;

7) likvidering av konflikten med Kina i dess nuvarande form.

Då vi i slutet av november skriver detta, ter sig en seger för Krustjevs fraktion som sannolik. Som möjlig bör man betrakta den militära fraktionens seger eller dess kompromissande med Krustjevs fraktion på villkoret att militärernas inflytande stärks genom nya utnämningar i partiets högsta organ. Som mest sannolik ter sig dock en seger för den "stalinistiska" fraktionen, vilket kan betyda att inrikesutvecklingen i Sovjet under den närmaste tiden kommer att kännetecknas av bristande balans på en rad områden av samhällslivet.